

Evolution of Public Policy Studies in France

Madjid Vahid*

Associate Professor, Department of Political Science,
University of Tehran, Tehran, Iran.

Abstract

This contribution aims to shed light on the evolution of public policy studies in France. It should be noted that this discipline was born in the United States in the 1950s mainly based on the works of Harold Lasswell who is known as the founding father of the discipline. The objective of Lasswell and his coworkers was to analyze the state's actions to help decision-makers act more efficiently and democratically. This discipline's entry into the scientific field in France occurred in the 1980s. We believe that four steps are distinct in this regard.

1- The attempts of synthesis aimed at bringing and knowing the discipline in France. The works of Madeleine Grawitz and Jean Leca, Yves Mény and Jean-Claude Thoenig, and Patrick Hassenteufel are notable in this regard. They brilliantly managed to clarify the foundations of the discipline and the research carried out in the United States and France in its frameworks. They were convinced that this new branch of political science would help to better understand the logic of public action, which would logically lead to its improvement.

2- The multiple works carried out since the 1980s, which were inspired by the sociology of organizations. Michel Crozier and Erhard Friedberg have particularly prepared a fruitful ground for public policy researchers to access epistemological, theoretical, and methodical tools to analyze French public policies. Of course, the sociology of organizations reveals its American inspirations, and the specialists of the Center for the Sociology of Organizations have not hidden it. The sociology of organizations emphasizes the theoretical values of some concepts such as actor, system, power, areas of uncertainty, and rationality of actors, which show a convincing capacity in the analysis of the strategies of the actors within the organizations and in the analysis of the organizations themselves which are the main frameworks of action in modern societies.

3- Researches leading to cognitive analysis of public policies in France. Here, we should emphasize the founding works of Pierre Muller and Bruno Jobert. The elaboration of concepts such as representation, mediator, and

* Mhid@ut.ac.ir

How to Cite: Vahid, M. (2024). Evolution of Public Policy Studies in France. *State Studies*, 9(36), 1-23. doi: 10.22054/tssq.2024.76961.1474

référentiel in their analyses has opened very useful routes for future researchers to know the logic of public policies in France and the possible means of their change, especially since the 1990s. These researches show a certain utility in the analysis of some major turning points in French politics, among which the neoliberal turn made under the presidency of François Mitterrand, however socialist and attached to left-wing values.

4- A new direction of research known by the studies and analyses of researchers such as Gérard Noiriel, Renaud Payre, and Gilles Pollet. They are at the origin of a new approach in the study of social phenomena and actions of public authorities. Gérard Noiriel in a part of his works gives an overview of an approach that is known as the socio-historical approach. Renaud Payre and Gilles Pollet are among the leading researchers who apply this approach in the field of public policy and the actions of public authorities. They reveal the sociological and historical foundations of policies and actions and show precisely how socio-history differs from historical sociology or sociological history. In the field of analysis of public action, socio-history provides useful tools for researchers to deepen their knowledge in areas such as the emergence of new social categories (unemployed, immigrants, etc.), the transfer of knowledge and experience from one country to another, and the establishment of regional entities such as the European Union.

In conclusion, we note that we had, throughout this article, an implicit objective in our mind: Clarifying the efforts made over decades in France to be able to import a discipline that has proven its innovative abilities in its original cradle. Public policies are now part of the integrated disciplines in Iranian universities and it is of course necessary to know how the scientists of a developed country attached to its independence and originality, France, have worked at the entrance of a new scientific discipline created outside their country to be able to benefit from it for their development and be at the origin of its development in turn. We hope that Iranian academics and scientists will follow the example of their French colleagues, which appears fully promising.

Keywords: France, Public Policy, Sociology of Organizations, Cognitive Analysis, Socio-History of Public Actions.

تحول مطالعات سیاست‌گذاری عمومی در فرانسه

دانشیار علوم سیاسی دانشگاه تهران (گروه علوم سیاسی - مرکز مطالعات سیاست‌گذاری عمومی)، تهران، ایران. * مجید وحید

چکیده

ما در این مکتوب کوشیده‌ایم بر سیر تحول مطالعات سیاست‌گذاری عمومی در فرانسه پرتوافکنیم. متخصصان علم سیاست در دهه ۱۹۸۰ در فرانسه به اهمیت این علم نوین‌پای بردند و مترصد شدند رشته‌ای را که در دهه ۱۹۵۰ در ایالات متحده آمریکا ذیل توجهات هارلد لاسول پدید آمده بود در کشور خویش بشناسند و البته توسعه دهند. هدف از این پژوهش نشان دادن نحوه ورود شاخه‌ای از علم به فرانسه و شیوه تعامل دانشمندان علم سیاست با آن بوده است. روش در این نوشته اساساً معطوف به سنتز و در جاهایی فراستز است و یافته پژوهش این است که علم سیاست در فرانسه اگر چه نظیر ایالات متحده مطالعات سیاست‌گذاری عمومی را ذیل علم سیاست مندرج نمود و در جاهایی عیناً همان روش‌های اقدامی را به کار بست که آمریکاییان برگزیده بودند، اما، به تدریج راه خود را گشود و مجموعه‌ای از مفاهیم، نظریات، روش‌ها، رهیافت‌ها و پارادیماتیک‌ها را ایجاد نمود تا علم سیاست‌گذاری عمومی جنبه وارداتی نیابد و خود را با محیط کاربرد انطباق دهد و البته درس‌هایی برای دیگر کشورها از جمله کشور پیشرو پیش رو گذارد. نگارنده معتقد است که این روش تعامل با علوم مدرن و جدید، سلوکی مناسب است و پرده برداشتن از آن برای حاملان علم و دانش در ایران می‌تواند پرروشنگر باشد.

واژگان کلیدی: فرانسه، سیاست‌گذاری عمومی، جامعه‌شناسی سازمان‌ها، تحلیل شناختی، جامعه‌شناسی-تاریخ اقدام عمومی.

مقدمه

سخن در این نوشته معطوف به سیر و تحول مطالعات سیاست‌گذاری عمومی در کشور فرانسه است. ذکر این نکته اهمیت دارد که فرانسه اگر در شماری رشته‌های علوم انسانی و علوم اجتماعی، نظیر فلسفه، جامعه‌شناسی و اندیشه سیاسی، پیشرو و بلکه جریان‌ساز بوده است، در پاره‌ای دیگر به چیرگی بیشتر کشورهای دیگر وقوف داشته، از دانش آن‌ها آموخته و پس‌تر البته بدان افزوده است. چنین است حوزه‌های علم سیاست و به ویژه سیاست‌گذاری عمومی. فرانسویان به پیشرو بودن ایالات متحده در مطالعات علم سیاست مُمَر هستند و سبب را در این دیده‌اند که در کشورشان علم سیاست طی دهه‌های متوالی ذیل تولی علم حقوق مندرج بوده است. فرانسه کشور حقوق بوده و هست و علمای این رشته علم سیاست را نمی‌دانسته‌اند مگر شاخه‌ای بر شجره علم حقوق. موریس دوورژه و اخلاف او سعی‌ها نمودند تا علم سیاست در فرانسه استقلال یابد و در کنار حقوق و نه ذیل آن اسباب پیشرفت علم در کشور شود (بودون، ۱۹۹۸). باید افزود که در فرانسه تنها حقوق از مدعیان زعامت بر علم سیاست نبوده و جامعه‌شناسی نیز به برتری بی‌اذعان نبوده است. پی‌یر بوردیو جامعه‌شناس بزرگ فرانسه در نیمه دوم قرن گذشته و آغاز سده فعلی ترکیب جامعه‌شناسی سیاسی را بر علم سیاست مرجح می‌دانسته است و این حوزه از دانش را تالی جامعه‌شناسی می‌شمرده است (همان). از ۱۹۸۰، اما، موضوع فیصله یافته تلقی می‌شود. کتاب مُعظمی که ذیل سرپرستی ژان لکا و مادِلن گراویتز در ۱۹۸۵ نوشته شد (لکا و گراویتز، ۱۹۸۵)، حدود علم سیاست در فرانسه را معین ساخت، بر موضوع و روش آن تاکید نمود و مجلدات آن مبین شاخه‌های این علم شدند. شایان ذکر است که مجلد چهارم این کتاب که حاوی ده فصل است به طور کامل به سیاست‌گذاری عمومی اختصاص یافته و راه را بر توسعه این رشته در فرانسه از آن هنگام گشوده است.

باری، علم سیاست در فرانسه از دهه ۱۹۵۰ و علم سیاست‌گذاری عمومی از دهه ۱۹۸۰ توسعه یافته است و سیاست‌گذاری عمومی از آن هنگام تا حال فرعی بر علم سیاست دانسته شده و منضم به برنامه دانشکده‌ها و مدارس حقوق و علوم سیاسی و علم سیاست بوده است.

هدف ما در این نوشته سخن از بنیادهای پیشرفت علم سیاست‌گذاری در فرانسه است که بر تحول آن نیز دلالت دارند. نخستین این بنیادها، کوشش‌ها برای معرفی این علم در فرانسه است که وجه غالب آن سنتز است. سه بنیاد دیگر، مطالعات جامعه‌شناسی سازمان‌ها، تحلیل شناختی و جامعه‌شناسی - تاریخ هستند که در طول چهار دهه زمینه پژوهش‌های گسترده در باب سیاست‌ها و اقدامات عمومی را فراهم نموده‌اند. سخن از این چهار بنیاد، بنیان‌ساز چهار عنوان اصلی این مقاله خواهد بود و در پایان با ذکر موخره‌ای این دفتر بسته خواهد شد.

۱. ورود به میدان دانش با سنتز

پیش‌تر باید متذکر شد که برای حضور در میدان علم باید جهد فراوان نمود و در برابر مقاومت‌های سترگ ایستاد. امیل دورکیم در بادی کتاب معروف خود *قواعد روش جامعه‌شناسی* ذیل پیشگفتار دوم از چنان مقاومت‌هایی پرده برمی‌دارد که سبب می‌شود حتی نتوان سخن خود را به گوش‌ها رساند (دورکیم، ۲۰۱۰). او کوشیده بود نشان دهد جامعه‌شناسی به مثابه علمی نو موجه است. هر علم نویی واجد موضوع و روش خاص خود است. *قواعد روش جامعه‌شناسی* شرحی است محکم بر موضوع و روش علم جامعه‌شناسی. از این رو، هیچ جامعه‌شناسی پس از گذشت یک قرن و چند دهه از چاپ آن از خواندندش مستغنی نیست. چنین مجاهدت‌هایی ناگزیر است و پی‌یر بوردیو هم که از نیمه دوم قرن بیستم پا به عرصه جامعه‌شناسی گذاشته بر ضرورت و اهمیت آن هنگام طرح و بسط مفهوم میدان‌های دانش تأکید می‌ورزد (بوردیو، ۲۰۱۴). او نشان می‌دهد که میدان‌های دانش عرصه روابط سلطه‌اند و استراتژی‌های نزاع دائم.

نخستین متخصصان سیاست‌گذاری عمومی در فرانسه اولین مساعی خود برای گشودن عرصه بر این مطالعات در نظام‌های دانشگاهی و پژوهشی را با تدوین کتاب‌های سنتز محور به انجام رساندند. تلاش آنان بارور بود و همان‌گونه که خواهیم دید به آغاز کار انحصار نداشت. سنتز مشتمل بر شرحی است عالمانه از آراء یک یا چند دانشمند یا پیشرفت‌های یک یا چند شاخه از علم و یا ترکیبی از این دو. سنتزهای محکم برهان‌هایی قاطع‌اند بر لزوم عطف توجه به ساحتی از علم یا آستان‌هایی از عالمان. در جامعه‌شناسی، کتاب رمون آرون، *مراحل*

اندیشه جامعه‌شناسی، از این دست است (آرون، ۱۹۷۶). مجلد چهارم رساله علم سیاست که در مقدمه ذکر نام ویراستاران‌شان آمد، اولین اقدام از این دست در سیاست‌گذاری عمومی بوده است. آنان، که خود از اصحاب فضل‌اند، شماری از برجسته‌ترین دانشمندان علم سیاست و سیاست‌گذاری را گردآورده‌اند تا شرحی از رشته نوین‌یاد پیش رو گذارند و بر جنبه‌های ایستمولوژیک، نظری، روشی و حوزه‌های اساسی مسائل مورد نظر آن پرتو افکنند. در میان اینان ذکر سه نام را می‌آوریم، چه هر سه اسباب پیشرفت‌های بعدی رشته هستند و نامشان در این مکتوب دوباره خواهد آمد.

ژان کلود تونیکگ ذیل فصلی با عنوان تحلیل سیاست‌گذاری عمومی سخن را می‌گشاید. او در نخستین سطر به مندرج بودن رشته تازه بنیان ذیل علوم سیاسی و جامعه‌شناسی تاکید می‌ورزد و آن را در پیوند با پارادایمی می‌داند که خاصه در ایالات متحده، جمهوری فدرال آلمان، کشورهای اسکاندیناوی، بریتانیا و سوییس توسعه یافته است. او، در پی، شرحی مفصل از این حوزه جدید علمی با طرح سخن از ابزارهای تحلیل آن، سرشت سیاست‌گذاری عمومی، منطق اقدام سیاسی، شیوه کار حکومت، چگونگی مواجهه با مشکلات در عمل و بر بنیان تجربه، و راهبردهای گوناگون تفسیر اقدام دولتی، به دست می‌دهد و هر یک از این عناوین را دستمایه معرفی کارهای انجام شده در رشته و متخصصان نامدار آن می‌کند. به عنوان مثال، ذیل عنوان شیوه کار حکومت، او مدل مرحله‌ای یا مراحل سیاست‌گذاری عمومی را موضوع معرفی و بحث قرار می‌دهد. باخبریم که تاکنون متخصصان سیاست‌گذاری عمومی یا نوشته‌های خود را با این مدل قالب‌بندی کرده‌اند یا از اتخاذ موضع نسبت بدان خویش را مستغنی ندانسته‌اند. کار او اسباب آشنایی جویندگان با پژوهش‌های نام‌هایی نظیر گراهام الیسن، رابرت دال، ویلیام دان، تامس دای، چارلز جونز، هارلد لاسول، چارلز لیندبلاد، تئودور لوی، مانکر السن، پل ساباتیه، هربرت سایمن، جیمز مارچ و ارن ویلداوسکی می‌شود. دانستن اینان اکنون از مقدمات ورود به حوزه دانش سیاست‌گذاری عمومی است. تونیکگ در میان فرانسویان سخن از نام و کارهای نویدبخش میشل کروزیه، پی‌یر و کاترین گرمیون، هارون جاموس، ارهارد فریدبرگ و ژان پادیلو فرو نمی‌گذارد. اینان همه راه‌گستران رشته جدید سیاست‌گذاری عمومی در فرانسه محسوب می‌شوند.

ایو منی، از دیگر سو، بحث خود را به سیاست‌های *اقتدارهای محلی معطوف می‌سازد*. او در آغاز سخن تاکید می‌ورزد که در فرانسه حقوق بر مطالعات محلی در دهه ۱۹۵۰ سیطره داشته است و سیاست‌شناسان و جامعه‌شناسان نسبت بدان اعتنا نمی‌ورزیده‌اند. لیکن بحثی که در ایالات متحده میان طرفداران فلوید هاتر و رابرت دال در باب ویژگی نخبه‌گرایانه یا کثرت‌گرایانه تمشیت امور در جامعه محلی و به طور کلی در سیاست درمی‌گیرد، جانب فکر فرانسویان را با گذشت سالیانی چند به خود مشغول می‌دارد. منی، سپس، نشان می‌دهد که در دهه ۱۹۷۰ چگونه بحث در خصوص جایگاه کنش‌گر و اقدامات او طرفداران جامعه‌شناسی سازمان‌ها را در مقابل متاثران از مارکسیسم قرار می‌دهد که مایل به دور شدن از پژوهش با محوریت کنش‌گرند و در مطالعات خویش تمرکز بر مبارزات طبقاتی و توسعه سرمایه‌داری را مرجح می‌دارند. او، در پس این مقدمه، بحثی مفصل با تاکید بر چیستی اقتدارها و سیاست‌های محلی به میان می‌آورد و قیدوبندهای ساختاری و مالی آن را برمی‌شمارد. منی در ادامه مدل مرحله‌ای سیاست‌گذاری عمومی را چارچوبی می‌کند تا بر بنیاد آن موضوع بحث خود و ادبیات خلق‌شده پیرامون آن را مورد معرفی و واکاوی قرار دهد. وجه توجه‌برانگیز کار او این است که کثیری از منابع او، برخلاف تونینگ، فرانسوی هستند و کار او آشکارا نشان می‌دهد مطالعات معطوف بر یا متاثر از سیاست‌گذاری عمومی چگونه در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ در کشورش ریشه دوانده‌اند.

برونو ژوبر، او، موضوع سیاست‌های اجتماعی و سلامت را مورد توجه قرار می‌دهد. ذکر ژوبر را به دو دلیل مناسب دانستیم. نخست این که او، همراه با پی‌یر مولر، از بنیان‌گذاران تحلیل شناختی و مفهوم مرجعیت در سیاست‌گذاری عمومی است که پس‌تر در خصوص آن خواهیم نوشت. دیگر این که، او از دانش سیاست‌گذاری برای تحلیل ساحتی از ساحت‌های اقدام دولت بهره می‌برد. دانشجویان سیاست‌گذاری عمومی در ایران نیک به خاطر می‌آورند که وجه تاکید اساتیدشان این است که دانش سیاست‌گذاری را با عطف نظر بر حوزه‌ای از حوزه‌های اقدام دولت همراه سازند و حال آشکار می‌شود که چنین امری روشمند است و بنیان‌گذاران رشته هم چنین نموده‌اند. ژوبر در نوشته خود نشان می‌دهد چگونه ظهور دولت رفاه و در ادامه بحران آن قلمروی دخالت دولت در حوزه‌های اجتماعی

و سلامت را به قبض و بسط دچار نموده است. بحث او البته موید این نظر است که دولت مدرن ناگزیر از اتخاذ سیاست‌های دولت رفاه است، دولت رفاه به نوبه خود به دلیل الزام حضور دولت و هزینه‌های آن بحث در حدود کارآمدی دولت را ناگزیر می‌کند و این هر دو البته زمینه‌ساز مطالعات گسترده متأثر از دانش سیاست‌گذاری عمومی در هر کشوری از جمله فرانسه می‌شوند. ذکر تمام مقالات و بحث‌های مجلد چهارم رساله علم سیاست در این مقال نمی‌گنجد؛ بنابراین، به آن چه در بالا به طریق ایجاز آمد بسنده می‌کنیم.

پایان دهه ۱۹۸۰ فرصتی می‌شود برای ایو منی و ژان کلود تونیک تا سنتز را این بار در اثری جدا بگنجانند. کتابی با عنوان سیاست‌گذاری عمومی که اکنون از منابع کلاسیک سیاست‌گذاری عمومی در فرانسه است (منی و تونیک، ۱۹۸۹). آنان توسعه، بحران و چشم‌انداز ورشکستگی دولت رفاه را مدخلی مناسب برای طرح سخن در باب تحلیل سیاست‌گذاری عمومی قلمداد می‌کنند و، در پی، نخست با به میان کشیدن مباحث کثرت‌گرایی و خردگرایی، سپس با طرح سخن از خودمختاری نسبی دولت در ساحت سیاست‌گذاری عمومی و در آخر با بحث از کنش‌گران و سیستم‌ها، راهی مناسب برای آشنایی با نظریه‌های دولت در این رشته پیش رو می‌گذارند. آنان، در ادامه، قسمتی معظم از اثر خویش را به طرح دانش‌های ایجاد شده در این حوزه در قالب مدل مراحل سیاست‌گذاری عمومی اختصاص می‌دهند و طی آن از پیشرفت مطالعات در عرصه‌های مرتبط با ظهور مسائل عمومی، تصمیم‌گیری عمومی، اجرا و ارزیابی، پرده برمی‌دارند. قسمتی دیگر از کتاب، فرصتی می‌شود برای آنان تا برهان‌هایی در اهمیت روش مقایسه‌ای پیش رو گذارند و در آخر پژوهش‌گران فرانسوی را دعوت نمایند تا از قابلیت‌های رشته برای مطالعه سیاست‌های نهادی، سیاست‌های اقتصادی و صنعتی، سیاست‌های اجتماعی و سیاست‌های محلی بهره گیرند و سبب شوند این مطالعات خود بستر ساز توسعه بیشتر آن شود. به اطمینان می‌توان گفت که آنان ذیل قسمت‌ها و فصل‌های مختلف کتاب، از عهده معرفی و بحث در باب تمام مراجع مهم سیاست‌گذاری عمومی در فرانسه و غرب برمی‌آیند و منظومه این دانش نو را به خوبی به روی دانش‌پژوهان می‌گشایند.

در میان آثار سنتز محور مناسب است مورد دیگری را نیز موضوع معرفی قرار دهیم. کتاب پارتریک هاستوفل با عنوان *جامعه‌شناسی سیاسی اقدام عمومی* واجد ویژگی‌های خاص خود است (هاستوفل، ۲۰۲۱). در میان این ویژگی‌ها چنین می‌توان برشمرد: نخست این که، کار او اولین سنتزی است که با چاپ‌های جدید به‌روز می‌شود. کتاب که در ۲۰۰۸ و ۲۰۱۱ به طبع رسیده، در ۲۰۲۱ با عطف نظر به مطالعات موردی جدید بازطبع شده است تا موضوعاتی نو در باب سیاست‌گذاری عمومی در فرانسه مشتمل بر قدرت خرید خانوارها، حفظ محیط‌زیست، بازنشستگی و اصلاح نظام مالیاتی را، که همه از موضوعات اساسی اقدام عمومی هستند، دربرگیرنده باشد. شیوه هاستوفل همانی است که شماری نویسندگان آمریکایی داشته‌اند و پیوسته کار خود را نو کرده‌اند. از این دست است، مثلاً، سنتز بسیار سودمند کوین بی. اسمیت و کریستفر دلیو. لریمر که به چند قلم به فارسی برگردانده شده است (اسمیت و لریمر، ۲۰۱۶). باید منتظر روزی در علم سیاست‌گذاری عمومی ایران بود که چنین سنتی در ایران نیز به پا شود. دوم این که، نویسنده در مقدمه مفصل خویش بر کتاب دو موضوع مهم را در نظر دارد: این که ضمن ذکر تحول رشته نشان دهد چگونه تحلیل سیاست‌گذاری عمومی به جامعه‌شناسی سیاسی اقدام عمومی که به زعم او جامع‌تر است ارتقا یافته و رشته در جای مناسب یعنی در دل علم سیاست مندرج شده است. بنابراین، سیاست‌گذاری عمومی اکنون به نحوی بلامنازع فرعی محسوب می‌شود بر علم سیاست؛ چنان که در خاستگاه خود، یعنی ایالات متحده، نیز چنین است. و این که، دولت سیاست‌گذار چگونه در قرن نوزدهم و سده بیستم سیر تطوری از دولت قانون‌گذار به دولت-ملت، دولت رفاه، دولت تولیدکننده و دولت تنظیم‌گر داشته است و حال قادر به اقدام عمومی نیست مگر با دانستن این که حدود سیاست‌گذاری مرزهای ملی نیست، بلکه باید در مقیاس‌های منطقه‌ای و بین‌المللی هم فعال بود تا توفیقی در این امر حاصل آید. چنانچه، پس، کشوری از این دو سطح غفلت ورزیده یا رانده شده باشد، بیم ناکارآمدی دولتش را بسیار باید در دل پروراند. سوم این که، هاستوفل اثر خود را بستری می‌کند برای شرح دستاوردهای متخصصان کشورش در عرصه سیاست‌گذاری عمومی و آنچه ما در پی، ذیل بخش‌های دیگر مقاله خواهیم آورد، به قلم و لسانی دیگر در اثر او منعکس است. او، بنابراین، عرضه‌داشت‌های

فرانسه در بعد نظری به این علم را به خوبی آشکار می‌سازد. دیگر و آخر، البته در این مقال، این که او ضمن تحلیل و نقد مدل مراحل، که از آن اجتناب نیست و البته آن را بهانه می‌کند تا شمار گسترده‌ای از مطالعات موردی در فرانسه را معرفی کند، به دلیل اعتقاد به درج رشته ذیل جامعه‌شناسی سیاسی بحث‌هایی مفصل و بسیار مفید را در باب کنش‌گران، چه آنان که در دولت‌اند، چه آنان که بیرون از آن‌اند و چه آنان که واسطه میان درون و بیرون دولت‌اند، به میان می‌کشد و از «شبکه‌ها»^۱ و «ائتلاف‌ها»^۲ میان آنان برای حصول به مقصود در حوزه عمومی پرده برمی‌دارد. این‌ها همه، از نظر او، زمینه‌ساز تغییراتی خواهند بود که طبعاً وجه نظر تمام اقدامات عمومی هستند.

۲. جامعه‌شناسی سازمان‌ها، تحلیل بر بنیاد دانش‌های آمریکایی

جامعه‌شناسی سازمان‌ها در فرانسه حاصل کارهای پر دامنه میشل کروزیه و همکارانش، به‌خصوص ارهارد فریدبرگ، است (کروزیه، ۲۰۰۰، کروزیه و فریدبرگ، ۲۰۱۴، فریدبرگ، ۱۹۹۷). کروزیه در تحلیل خود از جامعه هم برای سیستم و هم برای کنش‌گر قائل به جایگاه کانونی است. نزد او، پدیده غالب در زندگی اجتماعی، پدیده سازمان است. در جوامع مدرن، کنش‌های افراد صورت نمی‌پذیرد مگر از خلال سازمان‌های گوناگون. سازمان‌ها ساخته‌هایی اجتماعی هستند مشتمل بر شماری کنش‌گر که به منظور تحقق هدف یا اهداف خاصی تشکیل شده‌اند. سازمان‌ها هم در دولت و بخش عمومی فعال‌اند و هم در بیرون از آن و در دل بخش خصوصی. دولت، وانگهی، سازمانی است در میان دیگر سازمان‌ها. در درون هر سازمان دو منطق را می‌توان تشخیص داد. منطق سیستم و منطق کنش‌گر. سیستم معرف قوانین و قواعد نوشته و نانوشته حاکم بر سازمان است که کنش‌گر ناچار به اقدام ذیل آن است. همین هم اختیار و خردگرایی او را در درون سازمان محدود می‌سازد. کنش‌گر، بنابراین، از آزادی کامل در اقدام بهره‌مند نیست، هم چنان که هیچ‌گاه دستانی بسته ندارد. هیچ دستگاهی توان تسلط کامل بر انسان را ندارد. الکساندر سولزنتسین

-
1. Networks
 2. Coalitions

در مجمع‌الجزایر گولاک (۲۰۲۱) آشکار نموده است که دولت توتالیتار شوروی استالینستی در زندان‌های سیبری نیز توان سلب آزادی کامل انسان‌ها را نداشته است. آنان از طریق خال‌کوبی پیام‌هایی را منتقل می‌نمودند که زندان‌بانانشان فهمی از آن نداشتند. کروزیه، در کتابش *پدیده بوروکراتیک* (۱۹۷۱)، آشکار می‌سازد که در بوروکراسی‌های دموکراتیک هم کسب فرمان‌بری بدان گونه که ماکس وبر پنداشته بود، ناممکن است.

کروزیه صاحب نظریه است و همان‌گونه که می‌دانیم شالوده هر نظریه بر مفاهیم استوار است. از این رو، برشمردن مهم‌ترین مفاهیم نظریه او مناسب می‌نماید. پیش‌تر از سیستم و کنش‌گر سخن به میان آوردیم. در ادامه می‌افزاییم که او بر مفاهیم قدرت، منابع قدرت و خردگرایی تأکید خاص دارد. قدرت نزد او برخاسته از ارتباط است. چنانچه دو یا چند کنش‌گر در شرایط اقدام یا رفتار اجتماعی قرار نگیرند، طبعاً رابطه قدرت میانشان برقرار نمی‌شود. برعکس، اما، چنین می‌شود. قدرت نزد کروزیه به معنای نظامی از ارتباط میان دو یا شماری از کنش‌گران است که در آن اراده یکی بر دیگری یا شماری بر شمار دیگر تحمیل می‌شود. به این معنا که اگر دسته اول در شرایط رابطه قدرت نبودند از آن چه انجام می‌دهند سرباز می‌زدند یا می‌توانستند اجتناب کنند. مثال ساده این وضع را می‌توان در روابط کارگر و کارفرما، کارمند و مدیر، استاد و دانشجو، و ... مشاهده نمود. در مورد اخیر می‌توان تصور نمود استادی را که قبولی دانشجو در درسش را منوط به اقداماتی مبتنی بر نظم حضور و کیفیت دریافت و ارائه مباحث کند که مطلوب اوست. چنانچه دانشجو مقید به خواست او نباشد، او نیز خود را مقید به قبولی وی نخواهد نمود. همان‌طور که مشاهده می‌شود، در اینجا روی رابطه قاعدتاً یک‌جانبه است و قدرت یک کنش‌گر از کنش‌گر دیگر بیشتر است، هرچند، همان‌گونه که آمد، کنش‌گر اخیر به دلایل گوناگون مصلوب‌الاختیار نیست و شیوه اقدام او هم یگانه نیست. برای قرار یافتن در طرف غالب روابط قدرت باید از منابع آن برخوردار بود. برخوردار از دانش و تخصص، بهره‌مندی از اطلاعات، دانستن رویه‌ها، قواعد، قوانین، و ... سازمان یا سازمان‌های محل کنش، و قراردادن در شبکه ارتباطات اجتماعی، همه و جوهی از منافع قدرت‌اند. کنش‌گر هر اندازه از هر کدام و یا ترکیبی از این

منابع بیشتر داشته باشد، بیشتر در طرف غلبه قرار می‌یابد و هر اندازه کمتر داشته باشد، بالاجبار به سمت تحت غلبه بودن بیشتر سوق می‌یابد.

جامعه‌شناسی سازمان‌ها نظر محققین را به اهمیت حدود خردورزی در اقدام کنش‌گران جلب نموده، آنان را به توجه به ناحیه‌های عدم اطمینان که مشخصه ذاتی سازمان‌هاست می‌خواند، و موضوع تغییر را در جایگاهی کانونی قرار می‌دهد.

خرد کنش‌گر در این مدرسه نسبتی با برداشت‌های شماری اقتصاددانان ندارد که او را مبسوط‌الید می‌دانند و قادر به اتخاذ بهترین تصمیم در هر شرایطی. اقتصاددانان لیبرال و معتقدان به نظریه انتخاب عمومی، در واقع، چنین باور دارند که کنش‌گر در هر شرایطی به داوری عقل و خرد خویش می‌تواند راه‌حلی گزیند که بیشترین سود را نصیب او کند یا کمترین ضرر را متوجه او سازد. آنان بر توجیه‌پذیری خردگرایی کامل صحنه می‌نهند. از ایشان دور نیستند جامعه‌شناسانی که رهیافت فردگرایی متدولوژیک را نصب‌العین می‌کنند و به نتایجی مشابه می‌رسند.^۱ در جانب مقابل اینان، پاره‌ای جامعه‌شناسان دیگر بر «اصالت کل»^۲ می‌فشارند و رای فرد را حاصل ساختاری‌شدن او در جامعه‌ای می‌بینند که در آن زیسته است. این سنت با دور‌کیم آغاز شده و وجوهی از آن در جامعه‌شناسی پی‌یر بوردیو به خوبی هویدا است. کروزیه، اما، خود را میان این دو طیف می‌گذارد و مختار او از خردگرایی کنش‌گر، خردگرایی محدود است. این خردگرایی همان است که در کارهای هربرت سایمن پیش‌تر مورد توجه قرار گرفته است و در کارهای فریدبرگ بسط سودمند یافته است. سایمن نشان می‌دهد که چگونه خرد تابعی از زمان و اطلاعات است که هیچ کنش‌گری کامل بدان دست ندارد و فریدبرگ آشکار می‌سازد که هر وضع تصمیم، وضعی یگانه است و با وضع مشابه تطابق کامل ندارد. نزد او، تصمیم محدود به مورد تصمیم و محل تصمیم است. از این رو وی در کارهای خود هیچ‌گاه قیاس را روشی مناسب نمی‌شمرد و بر استقراء منوط به پُرشماری موارد مطالعه و احتیاط در به کار بستن تاکید می‌ورزد.

۱. ریمون بودون از این شمار است.

ناحیه‌های عدم اطمینان، تالی مقدمات و مشاهدات جامعه‌شناسی سازمان‌هاست. وضعیت سازمانی متصور نیست مگر با فرض و سپس مفروض وجود حوزه‌هایی که کنش‌گر بدان گام می‌نهد بی‌آن که از تمام منطق سازمان آگاه باشد، حدود و ثغور راهبردهای دیگر کنش‌گران را بداند، و البته رسته از محدودیت‌هایی باشد که ذکر آن در بالا رفته است. دانستن چنین وضعی از مناسبات سبب می‌شود کنش‌گر بداند قدم به چه میدانی نهاده و بر بنیاد چه سازوکاری باید دنبال‌کننده اهداف خود باشد؛ چه در مقام هدایت‌کننده باشد، چه در جایگاه هدایت‌شونده؛ چه در راس سازمان باشد و چه در درجات دیگر آن. بیگانگی نسبت به این منطق، که ذاتی سازمان است، آن را که در بالا نشسته به سوی توهم رهبری، و به تبع خودبزرگ‌بینی، سوق می‌دهد و اگر دامن‌گیر دولت، به منزله سازمانی در میان سازمان‌ها و احتمال مهم‌ترینشان، شود، آفت‌های فراوان به بار خواهد آورد.

تامل در تغییر سنتی دیرپا در جامعه‌شناسی است. دور‌کیم در تقسیم‌کار اجتماعی پژوهش در جامعه‌شناسی را اگر فقط معطوف به نظر و امر ذهنی باشد شایسته ساعتی تعب نمی‌داند و تاکید بر مسائل نظری را از این رو موجه می‌شمارد که کلیدی می‌شوند برای حل مسائل عملی. جامعه‌شناسانی که از پی‌او آمدند، چه آنان که کارهای خود را تالی کوشش‌های او شمرده‌اند و چه آنان که از او فاصله گرفته‌اند، جملگی به گفته منقول در اینجا باور داشته‌اند. کروزیه که در دسته دوم است، واژه تغییر را در عنوان کتاب *مهمش دولت فروتن، دولت مدرن (۱۹۹۱)* مندرج کرده و بدین منظور بدان عنوان فرعی *استراتژی‌هایی برای تغییر دیگر* داده است. اهمیت این کتاب، که نویسنده به فارسی برگردانده، تاکید بر جایگاه کانونی دولت و دولتیان در پدیدآوری شرایط امکان تغییر است. بدین صورت، نویسنده که در کارهای پیشین خود دولت را سازمانی در میان سازمان‌ها دانسته است، اینجا بر نقش کانونی آن در هدایت کشور صحنه می‌نهد. نقشی کانونی و البته منوط به شرط و شروط. توضیح این که دولت نمی‌تواند مدرن باشد مگر این که به فروتنی مزین گشته باشد. معیار فروتنی، می‌دانیم، به سخن و حرف نیست، بل عمل سنجه آن است. چیزی که برای حاکمان غرورزده

و خودبزرگ‌بین بی‌شک امری صعب است، اگر ناممکن نباشد. هرآینه دولت توان میل از دستور به تنظیم و از حکومت به حکمرانی داشته باشد، آن‌گاه راه بر تغییر مطلوب و ممکن گشوده خواهد شد. تغییر خود ضروری است و آن‌ها که از آن بازمانند مانند کشورهایی خواهند بود که به هنگام انقلاب صنعتی دل به نظام پیشین سپردند و البته هیچ‌گاه نتوانستند به جرگه قدرت‌های صنعتی بیوندند و از مواهب آن بهره‌مند شوند. جهت تغییر در جوامع مدرن از جامعه به سوی دولت است، نه برعکس. بر مردان و زنان جهان کنونی نمی‌توان حکم نمود، باید حکم خویش را با خواست آنان هم‌سو نمود. در غیر این صورت، راه‌های اصلاح مسدود خواهند شد و در جهان پُرقاب‌ت میان کشورها، یک کشور ممکن است بازماند و به ورطه عقب‌ماندگی و فقر لغزیده یا لغزنده شود.

۳. تحلیل شناختی سیاست‌های عمومی، گردش بومی در مطالعات

سیاست‌گذاری عمومی

تحلیل شناختی^۱ سیاست‌های عمومی، در فرانسه با کارهای پی‌یر مولر و برونو ژوبر توسعه یافته است. آنان در مطالعات خود تاکید بر تجمع منافع یا به‌کارگیری استراتژی‌ها در شکل‌گیری سیاست‌های عمومی را وامی‌گذارند^۲ تا بیشتر نقش چارچوب‌های شناختی، مراجع، واسطه‌ها و بازنمایی‌ها را روشن سازند. سیاست‌های عمومی، نزد ایشان، با گفتمان‌های کنش‌گران در پیوندند. نزاع گفتمانی و، در پی، غلبه یک گفتمان بر گفتمان دیگر در برهه‌ای از زمان، حکایت‌گر جهت‌گیری سیاست‌های عمومی در کشور خواهد بود. پُراشکار است که در پس گفتمان‌ها ارزش‌ها و بازنمایی‌های کنش‌گران، خصوصاً واسطه‌های سیاست‌گذاری عمومی قابل‌تشخیص‌اند. می‌بینیم، پس، که در اینجا هم نظیر کارهای جامعه‌شناسی سازمان‌ها نقش کنش‌گران پُرننگ دیده می‌شود، اما، به‌جای تاکید بر استراتژی‌های کنش‌گران، وجه سخن معطوف به بنیان‌های شناختی آنان می‌گردد. چنین بحثی، از نگاه ما، سودهای فراوان دارد چه تحول سیاست‌های عمومی در یک کشور و

1. Analyse cognitive

۲. به منظور فاصله‌گرفتن از تحلیل‌های نوماکسیستی و نگرش‌های منبعث از جامعه‌شناسی سازمان‌ها.

تفاوت سیاست‌های عمومی میان کشورها را قابل فهم و تحلیل می‌سازد. تحول شناختی و نقش واسطه‌ها در فرانسه در زمان شارل دوگل سبب گشت کشور سیاست‌های دفاعی مستقل نسبت به ایالات متحده و ناتو پیش گیرد و همین تحول جریانی برعکس را در زمان ریاست جمهوری نیکلا سارکوزی پدید آورد. همین تحول، نیز، موضوعاتی را که پیش‌تر در دستور کار سیاست‌گذاران نبوده است، به طور دائم در آن مندرج می‌سازد. نمونه این موضوعات در حال حاضر مسائل مربوط به تغییرات اقلیمی و مهاجرت است.

تحلیل شناختی بر این ایده استوار است که یک سیاست عمومی بر فرایندی گسترده از تفسیر جهان اتکا دارد؛ فرایندی که طی آن یک نگرش رفته‌رفته غلبه یافته، پذیرفته می‌شود و از سوی اکثریت کنش‌گران یک بخش مطابق واقع دیده می‌شود، زیرا آنان را قادر به فهم محیط، تحولات آن و روابط علت و معلولی حاکم بر آن می‌سازد. (مولر و سورل، ۲۰۰۰) چارچوب‌های عمومی شناخت حاصل ارزش‌ها هستند، ارزش‌ها که روشن می‌سازند چه چیز خوب است و چه چیز بد، چه چیز پذیرفتنی است و چه چیز رد کردنی (ژوبر و مولر، ۱۹۸۷). اثر و نشان ارزش‌ها و بازنمایی‌های کنش‌گران و واسطه‌های سیاست‌گذاری عمومی را باید در مرجعیت‌های سیاست‌گذاری عمومی یافت.

مرجعیت‌ها حکایت از نزدیکی آراء میان حکومتیان و انتخاب‌کنندگانشان در باب مسائل اصلی و فرعی کشور دارند. اینان سازندگان اجتماعی واقعیت هستند^۲ و تا زمانی که گفتمان و بازنمایی دیگری جایگزین شود، واقعیت خود را مبنای اقدام و عمل می‌سازند.^۳ این چنین است که جهت‌های کلی حرکت کشور روشن گشته و حوزه‌های فرعی از آن متأثر می‌شود. به عنوان مثال، برای کشوری که حضور در اقتصاد جهانی و بازار آزاد مرجعیت اقتصاد گشته باشد، خط سیر در تمام عرصه‌های وابسته به اقتصاد روشن می‌شود.

1. Référentiels

۲. به معنای مورد نظر برگر و لاکمن.

۳. امر زمانی بسیار دشوار می‌شود که این نزدیکی میان حاکمان و حکومت‌شوندگان به دلیل بنیادهای سیاست در یک کشور میسر نشود. در چنین حالتی قاعدتا شالوده اقدام عقلایی گسسته می‌شود و کشور در مسیر زوال قرار می‌گیرد.

مرجعیت یک سیاست‌گذاری، به بیان پی‌یر مولر، حاکی از مجموعه‌ای از نسخه‌هاست که به یک برنامه اقدام عمومی، با تعریف معیارهای انتخاب و شیوه‌های تعیین اهداف، معنا می‌دهد. مرجعیت هم‌زمان مشتمل بر یک فرایند شناختی، که سبب تشخیص مشکل می‌شود، و یک فرایند تجویزی، که سبب اقدام بر امر واقع می‌گردد، می‌شود. (مولر، ۲۰۱۹)

باید افزود که مرجعیت‌ها تالی و تابع دانش‌های تجمیع شده در اجتماع‌اند و هر اندازه این گسترده‌تر باشد، آن محکم‌تر می‌شود. چنین برداشتی جایگاه رفیع مراجع تولید دانش در محیط سیاست‌گذاری را روشن می‌نماید. هر چه دانشگاه و موسسات فکری و تحقیقی در سرزمینی باز دست‌تر باشند و دانشگاهیان و محققان مستقل‌تر، بلندای دانش‌شان آگاهی جامعه را بیشتر نموده و مرجعیت‌ها را هم اجماع‌پذیرتر می‌نماید و هم کارآمدتر^۲.

واسطه‌های سیاست‌گذاری عمومی، روندگان از عمل به علم و برعکس‌اند. آنان درکی از ضرورت‌های عمل بر بنیان پارادایم‌های رایج به دست می‌آورند و از این توان برخوردارند که جهت‌گیری‌های جدید در سیاست‌گذاری را نزد سیاست‌گذاران و باواسطه یا بی‌واسطه آنان نزد عموم، تبیین و توجیه نمایند. واسطه‌های سیاست‌گذاری بر الزام‌های تغییر در جوامع مدرن به سبب ذات متحول مناسبات علمی، اجتماعی و سیاسی وقوف داشته و اسباب پذیرش آن را در اذهان آماده می‌نمایند. آنان را در میان دانشگاهیان می‌توان یافت، هم چنان که در جمع اصحاب عمل نیز جای دارند. البته تفکیک میان این دو در عرصه سیاست و سیاست‌گذاری مدرن تصورپذیر هم نیست. هارلد لاسول، که به اجماع متخصصان سیاست‌گذاری عمومی بنیان‌گذار این رشته است، نظیر استادش چارلز مریام، پایی در دانشگاه داشت و دستی در سیاست.

برای تأکید بر نقش واسطه‌ها در جهت‌گیری‌های عمده سیاست‌گذاری عمومی در فرانسه ذکر دو مثال روشنگر است. مثال اول، به گردش نئولیبرال در اقتصاد فرانسه مربوط می‌شود.

1. Connaissance

۲. از نگاه نگارنده، این حیث موضوع مناسبی برای مطالعات تطبیقی میان کشورهای گوناگون است.

فرانسوا میتران، اولین رئیس‌جمهور سوسیالیست فرانسه که در ۱۹۸۱ به قدرت رسید برخلاف جریان پارادایم تازه غالب اقتصادی همت خویش را معطوف به سیاست‌های اقتصادی چپ، ملی‌سازی صنایع بزرگ و تمسک به فرمان‌های اقتصاد کینزی، که در آن دهه از سوی ایالات متحده، بریتانیا، آلمان، و ... دیگر محل اعتنا نبود، مصروف داشت. حاصل این که واقعیات اقتصادی کشور و البته همین واسطه‌ها او را مجاب نمودند که بیش از دو سال بر سیاست خویش تاکید نوزند و به رغم مغایرت سیاست‌های اقتصادی نئولیبرال با تفکرات سوسیالیستی گردش به سوی آن را ناگزیر بداند و البته توجه آن را به خواست شریکان اروپایی فرانسه و اهمیت حفظ مناسبات اروپایی احاله دهد. واقع، اما، این بود که برای او به حکم علم و به ضرورت تجربه راه دیگری باز نبود. نخست‌وزیر او، ژاک شیراک، که از جناح راست و از پایبندان به نئولیبرالیسم بود، راهی را به طیب خاطر توسعه داد که پیش‌تر رئیس‌جمهور، به‌اکراه، گشوده بود.

مثال دیگر به بحث حکمرانی مرتبط می‌شود. مفهومی که از قضا امروزه در ایران بسیار باب شده و بر زبان‌ها، در اکثر موارد بی‌عنایت به مضمون آن در محیط شکل‌گیری‌اش، رواج بسیار دارد. مراد از حکمرانی در فرانسه این است که دولت دیگر تنها کنش‌گر در عرصه اقدام عمومی نمی‌تواند باشد و سیاست‌هایش برای کارآمدی، که شرط مداخله دولت است، باید در هماهنگی و همکاری با کنش‌گران مهم دیگر، نظیر بنگاه‌های فراملی، سازمان‌های غیرحکومتی، اشخاص تاثیرگذار، و ... تنظیم شود. میز کار سیاست‌گذاری عمومی در این نگرش میز گرد است نه بیضی یا مستطیل و همه پیرامون آن یک جایگاه دارند و راس و ذیلی بر آن متصور نیست. در میان نویسندگان برجسته فرانسوی که دعوت‌گر به گردش از حکومت به حکمرانی در فرانسه بوده‌اند، نام‌های میشل کروزیه و ژاک شوالیه مستلزم ذکرند. کروزیه کارآمدی و اثربخشی سیاست‌های عمومی دولت را در سده جدید جز از مجرای حکمرانی و تنظیم نمی‌بیند و دولت کشورش را به گردشی بی‌درنگ از پارادایم حاکم در سده قبل که حکومت‌محور بوده است و واضح مقررات، فرامی‌خواند (کروزیه، ۱۹۹۱). شوالیه، به نوبه خود، ضمن بر حذر داشتن از اختیار مفهوم حکمرانی بدون توجه به روح آن، تاکید می‌ورزد که وجهی مهم از حکمرانی، حکمرانی جهانی است و سیاست‌گذاری

حکمرانانه بدون در نظر گرفتن موازین و الزامات حکمرانی جهانی متمر ثمر نخواهد بود (شوالیه، ۲۰۰۳). کانون بحث چنین نویسندگانی، به زعم نگارنده، این است که مجرای سیاست تعقل است و سنجه آن کارآمدی و این هر دو در جهان کنونی ایجاب‌کننده تغییر روش‌های اقدام دولت‌اند. دولت برای این که مستظهر به حمایت شهروندان باشد، راهی جز گردش به سوی پارادایم جدید حکمرانی، به معنای مندرج در بالا، ندارد. البته دولتی که پشت به دیوار ملت نداشته باشد، به سرعت در مسیری می‌راند که ختمی جز بن‌بست ندارد. کارهای این دانشمندان که با دولت ارتباط وثیق داشته‌اند، بنیان‌ساز گردش به پارادایم حکمرانی در سیاست‌های عمومی فرانسه بوده است.

۴. جامعه‌شناسی - تاریخ اقدام عمومی، رهیافت فرانسوی مطالعه اقدامات

عمومی

ژرار نواریل، که آثارش مورد ارجاع مطالعات جامعه‌شناسی - تاریخ در فرانسه است، در کتاب *مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی - تاریخ*، متذکر می‌شود که جامعه‌شناسی - تاریخ عنوانی است برای کارهایی که در تقاطع تاریخ و جامعه‌شناسی قرار دارند و اصول بنیان‌ساز این دو رشته را که در پایان قرن نوزدهم و سده بیستم معین گشته‌اند باهم ترکیب نموده و به کار می‌برند (نواریل، ۲۰۰۶). وجه نظر تاریخ « یافتن افراد زنده در پس جهان بی‌جان ابژه‌هایی است که باقی گذاشته‌اند. جامعه‌شناسی - تاریخ این رهیافت را به کار می‌بندد و به همین دلیل است که خصوصاً به *پیدایش پدیده‌های مورد مطالعه خود*، علاقه نشان می‌دهد. متخصص جامعه‌شناسی - تاریخ می‌خواهد بر تاریخیت جهانی که در آن زندگی می‌کنیم پرتو افکند تا بهتر بفهمیم چگونه گذشته بر حال ما سنگینی می‌کند » (همان، ص ۴). از سوی دیگر، به زعم او، « مقصود جامعه‌شناسی ساختارشکنی ماهیت‌ها است تا طی آن افراد و روابط میان‌شان (آنچه " پیوند اجتماعی " نامیده می‌شود) صورت ظهور یابند. جامعه‌شناسی - تاریخ همین

۱. Genèse، این واژه در زبان فارسی «تکوین» هم ترجمه شده است.

۲. Déconstruire، شالوده‌شکنی نیز ترجمه گشته است.

هدف را پی می‌گیرد، اما تاکید را بر مطالعه‌ی روابط از دور می‌گذارد. به مدد ابداع نوشتن و پول، به لطف پیشرفت در فنون، انسان‌ها توانسته‌اند میان خود پیوندهایی برقرار کنند که بسیار فراتر از حوزه‌ی تبادلات مستقیم بر بنیان شناخت بینابین می‌رود. "رشته‌های نامرئی"، امروزه، میلیون‌ها انسان را با هم مرتبط می‌کند که یکدیگر را نمی‌شناسند. غایت جامعه‌شناسی - تاریخ مطالعه‌ی این شکل‌های وابستگی متقابل است و نشان‌دادن تاثیرشان بر روابط چهره به چهره. «(همان، ص ۴). جامعه‌شناسی - تاریخ، بنابراین، مطالعه روابط قدرت از دور میان افراد در حوزه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، فرهنگی،... در گذر تاریخ است. به کارگیری رهیافت جامعه‌شناسی - تاریخی در حوزه مطالعات سیاست‌گذاری و اقدامات عمومی الزاماتی متدیک را پیش روی محقق قرار می‌دهد که شماری از آن‌ها از این قرارند (پر و پله، ۲۰۱۳): - عطف نظر به « قواعد روش جامعه‌شناسی^۱ » ولی با پرهیز از تمایلات قانون‌گرایانه و روش‌های اثباتی. محقق، برعکس، باید نظری معطوف به روش‌های تفهیمی داشته باشد و البته خود را به بی‌طرفی ارزشی بیاراید. - بهره‌مندی از جعبه ابزاری که دانشمندان و تحلیل‌گران سیاست‌گذاری عمومی از زمان ایجاد این رشته جدید از علوم سیاسی فراهم نموده‌اند. آنان عموماً مطالعه سیاست‌های عمومی را در قالب کلی مدل مرحله‌ای مندرج کرده‌اند و ذیل آن مجموعه گسترده‌ای از مدل‌ها و دستگاه‌های مفهومی و نظری را مندرج نموده‌اند. - عطف توجه به روش تاریخی به منظور بازسازی چگونگی پیدایش پدیده‌ها در گذر زمان. در این روش آن چه هست مبنا می‌شود تا آن چه بوده بازسازی شود. - ترجیح دانش استقرایی و اتکا بر منابع و اطلاعات دست اول و بهره‌مندی از اسناد و آرشیوهای مرتبط با « دوره مورد بررسی ». محقق دعوت می‌شود که تا حد ممکن خویش را با میدان مورد مطالعه مانوس گرداند و از اتصاف به «جنون انس‌گیری» بیم نداشته باشد. - درآمیختن روش‌های کیفی با روش‌های کمی، به ویژه با عطف توجه به شرح‌حال‌نگاری کنش‌گران (کارکنان شهرداری‌ها، نمایندگان،...)، تحلیل شبکه‌ها و تحقیقات جامعه نگارانه^۲ - نظر به کنش‌گر به مثابه ماهیتی برآمده از فرایندی اجتماعی و فردی و نه به منزله

۱. اشاره به کتاب قواعد روش جامعه‌شناسی اثر امیل دورکیم.

عاملی از عوامل جامعه یا اتمی پایه‌ای در آن. مطمح نظر، در اینجا، گذر از جامعه‌شناسی‌های کل‌گرا و فردگرا است. - مطالعه دولت و سیاست‌های آن از گذر روابط و کنش‌های متقابلی که کنش‌گران در باب موضوع خاص در زمان و مکان خاص برقرار می‌سازند. آنان در سطوح گوناگون قرار دارند و تحلیل مناسبات کنش‌گران صدر ساختار یا نظام اجتماعی به همان اندازه واجد اهمیت است که مطالعه گماشتگان در ذیل^۱.

بر مبنای این رهیافت و جهت‌گیری متدیگ، به زعم پر و پله (۲۰۱۳، ۲۰۱۹)، حوزه‌هایی بنیادین را در باب اقدامات عمومی می‌توان موضوع مطالعه قرارداد. در این میان‌اند مطالعه پیدایش اجتماعی مقوله‌های اجتماعی. کریستیان توپالو^۲ بررسی‌های خود را معطوف به چگونگی پیدایش مقوله اجتماعی بیکاران می‌نماید و آشکار می‌سازد که سیمای بیکار مدرن از ۱۸۸۰ تا ۱۹۱۰ در ایالات متحده، فرانسه و بریتانیا به چه نحو شکل می‌یابد؛ امری که منجر به تدوین سیاست‌گذاری‌های عمومی در خصوص این مقوله در سال‌های ۱۹۱۰ تا ۱۹۳۰ می‌شود و البته تا کنون ادامه می‌یابد. ژرار نوایل، که ذکر نامش در آغاز این مبحث آمده، بخشی قابل توجه از تحقیقات خود را به ساخت حقوقی و اداری مفهوم مهاجر اختصاص می‌دهد. مقوله‌ای که دهه‌هاست موضوع سیاست‌گذاری عمومی در کشورهای بسیاری در جهان است. ونسان دوبوا^۳ هم، که پژوهش‌گر عرصه سیاست‌های فرهنگی است، نشان می‌دهد به چه صورت فرهنگ در جمهوری پنجم فرانسه رفته‌رفته به مثابه مقوله‌ای از مداخله مشروع حکومت تلقی شده و موضوع اقدامات سیاست‌گذارانه احزاب چپ و راست در این کشور می‌شود.

از این جمله‌اند، مطالعات مرتبط با شکل‌های اداره و حکومت و شیوه‌های به‌کارگیری دانش‌ها، ابزارها و منابع انسانی برای آن. داده‌های آماری و روش‌های بودجه‌بندی، امکانات فناورانه (ماشین تحریر، رایانه، ...) و کارگزاران در سطوح گوناگون اسباب و مسببان اقدامات عمومی در کشورند. در فقره اخیر وجه مطالعات معطوف به بازتولید روش‌های آموزش و

1. Street level bureaucrats
2. Christian Topalov
3. Vincent Dubois

کردارهای کارگزاران در محیط اقدام می‌شود. مدارس بزرگ که شاگردان خود را از طریق کنکورهای صعب انتخاب می‌کنند مکان بازتولید نخبگان یا به تعبیر پی‌یر بوردیو اشرافیت دولتی هستند. منطق آموزش در این مدارس و برنامه‌های آموزشی آن‌ها و نیز بررسی شیوه‌های اقدام کارگزاران که کثیری از آنان برخاسته از این مدارس هستند، بر سازوکار اقدامات اقتدارهای عمومی پرتو می‌افکند.

از این شمارند، مطالعات مرتبط با گردش دانش‌ها و بهره‌مندی کشورها از تجارب یکدیگر، و نیز مطالعات مربوط به اقدامات عمومی در قالب‌های منطقه‌ای و جهانی. ژاپن در دوره‌ای از تاریخ خود بسیار به تجربیات کشورهای غربی نظر داشته و از به عاریت گرفتن یا الگوبرداری ابا نداشته است، هم‌چنان که آلمان پس از جنگ جهانی دوم نسبت به کشورهای نظیر ایالات متحده یا بریتانیا همین سلوک را داشته است و فرانسه نیز هر جا مناسب بوده، روش‌های اقدام ایالات متحده را به کار بسته است.^۱ در ابعاد منطقه‌ای و جهانی، جامعه‌شناسی - تاریخ امکاناتی مناسب برای بررسی شیوه شکل‌گیری ماهیت‌های سیاسی و منطق اقدام آنان پیش رو می‌گذارد. مطالعات معطوف به ساخت اتحادیه اروپا و نهادهای بین‌المللی و فراملی جهانی بر بنیان این رهیافت دانش‌هایی سودمند را سبب می‌شوند.

نتیجه

سیاست‌گذاری عمومی در میان دیگر رشته‌های علوم اجتماعی و انسانی از جمله متاخران است. متخصصان، اساساً، عمر این رشته را به دهه ۱۹۵۰ و کارهای بنیادین هارلد لاسول

1. Les grandes écoles

ذکر این نکته لازم است که نظام آموزش عالی فرانسه متشکل از دو نهاد دانشگاه‌ها و مدارس بزرگ است. ورود به دانشگاه‌ها در گذشته بر اساس اختیار فرد صاحب دیپلم بوده و در حال منوط به بررسی درخواست اوست. حضور در مدارس بزرگ، نظیر مدارس علم سیاست، مدرسه نرمال سوپریور یا مدرسه پلی‌تکنیک، اما، منوط به قبولی در کنکور ورودی است که به هیچ وجه امر سهلی نیست.

۲. طرح خردگرایی انتخاب‌های بودجه‌ای (Rationalisation des choix budgétaires. RCB) که در دهه ۱۹۷۰ در فرانسه بر اساس نمونه آمریکایی آن موسوم به طراحی و برنامه‌ریزی نظام بودجه (Planning Programming Budgeting System. PPBS) تدوین و اجرا گشت، چیزی جز گرت‌برداری از نسخه اصلی نبود که در ایالات متحده در بادی امر پُرکارآمد جلوه نموده بود.

ارجاع می‌دهند. وجه نظر این رشته معطوف به اعمال عقلانیت در عمل حاکمان است و در نتیجه افزودن بر کارآمدی اقتدارهای عمومی. فقره اخیر طبعاً مشروعیت نظام سیاسی را مستحکم نموده و بودن حاکمان بر کرسی‌هایشان را توجیه‌پذیر می‌سازد. پیشرفت‌های فراوان برآمده از دانش سیاست‌گذاری عمومی در ایالات متحده سبب شد که دیگر کشورهای پیشرفته، البته با دهه‌هایی از تاخیر، این رشته جدید را ذیل برنامه‌های دانشگاهی و پژوهشی خود مندرج نمایند و به نوبه خود اسباب توسعه آن شوند. فرانسه در شمار این کشورها است. ما در این نوشتار بر آن بودیم تا نشان دهیم فرانسویان چگونه باب این علم را در کشور خود گشودند، به چه نحو از دانش‌های منتقل‌شده از ایالات متحده بهره جستند و چگونه رهیافت‌های فرانسوی برای مطالعات مرتبط با سیاست‌ها و اقدامات عمومی را آفریدند. در ایران، سالیانی چند است که اهمیت این مطالعات هویدا شده است.^۱ خواست ما در این نوشته این بود که تجربه‌ای از انتقال را پیش رو گذاشته باشیم تا مترصدان آن در ایران نسبت بدان آگاهی داشته باشند و از آن در تولید دانش‌های ایرانی سیاست‌های عمومی سود نصیب خویش سازند.

References

- Aron, Raymond, *Les étapes de la pensée sociologique*, Paris, Gallimard, 1976.
- Baudouin, Jean, *Introduction à la sociologie politique*, Paris, Seuil, 1998.
- Bourdieu, Pierre, *Raisons pratiques, Sur la théorie de l'action*, Paris, Points, 2014.
- Chevallier, Jacques, *La gouvernance, un nouveau paradigme étatique*, *Revue française d'administration publique*, 2003/1-2 (n° 105-106).
- Crozier, Michel, *A quoi sert la sociologie des organisations?* 2 Tomes, Paris, Seli Arslan, 2000.
- Crozier, Michel, *Le phénomène bureaucratique*, Paris, Seuil, 1971.
- Crozier, Michel, *État modeste, État moderne, Stratégies pour un autre changement*, Paris, Points, 1991.

۱. از دهه ۱۳۸۰ بدین سو.

- Crozier, Michel, Friedberg, Erhard, *L'acteur et le système, Les contraintes de l'action collective*, Paris, Points, 2014.
- Durkheim, Emile, *Les règles de la méthode sociologique*, Paris, Flammarion, 2010.
- Friedberg, Erhard, *Le pouvoir et la règle*, Paris, Points, 1997.
- Hassenteufel, Patrick, *Sociologie politique de l'action publique*, Paris, Armand Colin, 2021.
- Jobert, Bruno, Muller, Pierre, *L'État en action. Politiques publiques et corporatismes*, Paris, PUF, 1987.
- Leca, Jean, Grawitz, Madeleine, *Traité de science politique*, 4 Volumes, Paris, PUF, 1985.
- Meny, Yves, Thoenig, Jean-Claude, *Politiques publiques*, Paris, PUF, 1989.
- Muller, Pierre, Surel, Yves, *L'Analyse des politiques publiques*, Paris, Montchrestien, 2000.
- Muller, Pierre, *Référentiel*, in Dictionnaire des politiques publiques, Boussaguet et al. (dir.), 5e éd., Paris, Presses de Sciences Po, 2019.
- Noiriel, Gérard, *Introduction à la socio-histoire*, Paris, La Découverte, 2006.
- Payre, Renaud, Pollet, Gilles, *Socio-histoire de l'action publique*, Paris, La Découverte, 2013.
- Soljenitsyne, Alexandre, *L'archipel du Goulag*, Paris, Points, 2021.
- Smith Kevin B., Larimer Christopher W., *The Public Policy Theory Primer*, 3rd ed., Routledge, 2016

استناد به این مقاله: وحید، مجید. (۱۴۰۲). تحول مطالعات سیاست‌گذاری عمومی در فرانسه. دولت‌پژوهی،

doi: 10.22054/tssq.2024.76961.1474 .۱-۲۳، (۳۶)۹

The *State Studies Quarterly* is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.